

26. Nakajima N., Vanderburg W.H. A Description and Analysis of the German Packaging Take-Back System. *Bulletin of Science, Technology & Society*. 2006. Vol. 26. No. 6. P. 510–517. DOI: 10.1177/0270467606295193.

27. Cairncross F. How Europe's Companies Reposition to Recycle. *Harvard Business Review*. URL: <https://hbr.org/1992/03/how-europes-companies-reposition-to-recycle>.

28. Mariotti E. Gilding principles of European and Italian law for spatial development and for territorial governance. *Maggioli Editore*. 2010. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=ckZJzuDgJ34C&oi=fnd&pg=PA9&dq=Guiding+principles+of+european+and+italian+law+for+spatial+development+and&ots=8hnLSsKR5y&sig=k-3znHB_I_jaFP2m1h9GD3SutF4&redir_esc=y#v=onepage&q=Guiding%20principles%20of%20european%20and%20italian%20law%20for%20spatial%20development%20and&f=false.

29. Coenen F. Introduction. *Public Participation and Better Environmental Decisions* / F.H.J.M. Coenen (eds.). Springer, Dordrecht, 2009. P. 1–19. URL: https://doi.org/10.1007/978-1-4020-9325-8_1.

30. Convention on Access To Information, Public Participation In Decision-Making And Access To Justice In Environmental Matters Done At Aarhus, Denmark, On 25 June 1998. 25 p. URL: <https://unece.org/DAM/env/pp/documents/cep43e.pdf>.

31. Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23 травня 2017 року № 2059-VIII. Дата оновлення: 20 серпня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text> (дата звернення: 23.11.2021).

УДК 342.95

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.5.1.13>

СКВІРСЬКИЙ І.О., КУВАКІН С.В.

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ

CONCEPTS AND FEATURES OF ADMINISTRATIVE RESPONSIBILITY FOR VIOLATION OF CUSTOMS RULES

Стаття присвячена визначенню особливостей адміністративної відповідальності за порушення митних правил як галузевого виду адміністративної відповідальності з урахуванням сучасних тенденцій розвитку правових позицій.

Встановлено, що одним із дієвих заходів підтримання правопорядку в державі є застосування заходів адміністративної відповідальності, оскільки саме цей інструмент впливу на суспільні відносини, поведінку фізичних осіб та діяльність юридичних осіб тощо найчастіше використовується органами публічної адміністрації.

Визначено, що постійні наукові дискусії з розглядуваної проблематики зумовлені, по-перше, досить поширеною практикою використання дефініції «адміністративна відповідальність» у правозастосовній діяльності, по-друге, невизначеністю повною мірою з боку законодавця, оскільки використовує цей термін у численних нормативних актах, але не дає його визначення.

Встановлено, що в науковій літературі пропонуються різні визначення поняття адміністративної відповідальності, аналіз яких дозволив зробити такі висновки:

1) адміністративна відповідальність розглядається як: діяльність щодо засто-

---

© СКВІРСЬКИЙ І.О. – доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри адміністративного та митного права (Університет митної справи та фінансів)

© КУВАКІН С.В. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного та митного права (Університет митної справи та фінансів)

сування адміністративних стягнень; специфічна форма негативного реагування; різновид правовідносин; 2) за основу дефініції адміністративної відповідальності науковці беруть дві основні ознаки: адміністративний проступок та адміністративне стягнення; 3) традиційно адміністративну відповідальність пов'язують із застосуванням примусових заходів, розглядають її як передбачену санкціями правових норм реакцію на правопорушення і здійснення санкцій.

Підтверджено, що поняття адміністративної відповідальності є загальним, більш широким поняттям стосовно «адміністративної відповідальності за порушення митних правил». Тому остання має всі ознаки і особливості загального поняття, однак наділена і специфічними.

Доведено, що адміністративна відповідальність за порушення митних правил – це галузевий різновид адміністративної відповідальності, має особливі нормативні та фактичні підстави для її застосування, суб'єктів відповідальності, перелік юрисдикційних органів, процесуальну процедуру її застосування.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, адміністративне правопорушення, адміністративне стягнення, митні органи, порушення митних правил, суд.

The article is devoted to defining the features of administrative liability for violation of customs rules as a sectoral type of administrative liability, taking into account current trends in the development of legal positions.

It is established that one of the effective measures to maintain law and order in the state is the application of measures of administrative responsibility, as this tool to influence public relations, behavior of individuals and legal entities, etc. is most often used by public administration.

It is determined that the constant scientific discussions on this issue are due firstly to the widespread practice of using the definition of “administrative responsibility” in law enforcement, and secondly – the uncertainty in full by the legislator, as uses this term in many regulations, but does not its definition.

It is established that in the scientific literature various definitions of the concept of administrative responsibility are offered, the analysis of which allowed to draw the following conclusions: 1) administrative responsibility is considered as: activity on application of administrative penalties; specific form of negative reaction; type of legal relationship; 2) as a basis for the definition of administrative responsibility, scientists take two main features: administrative misconduct and administrative penalty; 3) traditionally, administrative responsibility is associated with the use of coercive measures, it is considered as a reaction to sanctions and the implementation of sanctions provided by sanctions of legal norms.

It is confirmed that the concept of administrative liability is a general, broader concept in relation to “administrative liability for violation of customs rules”. Therefore, the latter has all the features and characteristics of the general concept, but is endowed with specific.

It is proved that administrative liability for violation of customs rules is a sectoral type of administrative liability, has special regulatory and factual grounds for its application, the subjects of liability, the list of jurisdictions, the procedural procedure for its application.

Key words: administrative responsibility, administrative offense, administrative penalty, customs authorities, violation of customs rules, court.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Одним із дієвих заходів підтримання правопорядку в державі є застосування заходів адміністративної відповідальності, оскільки саме цей інструмент впливу на суспільні відносини, поведінку фізичних осіб та діяльність юридичних осіб тощо найчастіше використовується органами публічної адміністрації. Проте поняття адміністративної відповідальності, її зміст, обсяг та особливості дотепер залишається одним з найбільш суперечливих та проблемних питань української адміністративно-правової науки. Постійні наукові дискусії з цієї проблематики зумовлені, по-перше, досить поширеною практикою використання дефініції «адміністративна відповідальність» у правозастосовній діяльності, по-друге, невизначеністю повною мірою з боку законодавця, оскільки використовує цей термін у численних нормативних актах, але не дає його визначення.

Не винятком є й встановлення адміністративної відповідальності в Митному кодексі України, оскільки сучасна структура адміністративних правопорушень включає й порушення митних правил, за скоєння яких встановлена адміністративна відповідальність, яка своєю чергою являє різновид адміністративної відповідальності, що має деякі особливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання такої проблеми і на які спираються автори. Науково-теоретичну основу дослідження адміністративної відповідальності за порушення митних правил сформовано завдяки працям таких учених-правників, як: В. Авер'янов, І. Голосніченко, Є. Додін, Л. Дорофєєва, С. Дьоміна, А. Зименко, Д. Калаянов, В. Комзюк, О. Константа, В. Ліпинський, А. Мазур, А. Маслова, П. Пашко, А. Педешко, С. Петков, Д. Приймаченко, В. Прокопенко, М. Шульга та ін.

Водночас, беручи до уваги значущість наукових розробок вищезгаданих учених, констатуємо, що стан наукового опрацювання особливостей адміністративної відповідальності за порушення митних правил є задовільним, оскільки це питання у вітчизняних наукових джерелах досліджувалось фрагментарно.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення особливостей адміністративної відповідальності за порушення митних правил як галузевого виду адміністративної відповідальності з урахуванням сучасних тенденцій розвитку правових позицій.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою визначення особливостей адміністративної відповідальності за порушення митних правил та крокуючи від загального до конкретного, на наш погляд, слід відштовхуватись від загального поняття «адміністративна відповідальність», що міститься в наукових працях провідних учених-адміністративістів, що мають доктринальне положення, однак законодавчого закріплення не отримало.

Чинний КУпАП містить розділ 2, що має назву «Адміністративне правопорушення і адміністративна відповідальність», крім того, у статті 9 сформульоване визначення адміністративного правопорушення, в якому знов-таки використовується дефініція «адміністративна відповідальність», проте у ст. 23 КУпАП законодавець обмежився вказівкою лише на те, що мірою адміністративної відповідальності є адміністративні стягнення, не визначивши поняття «адміністративна відповідальність». Є й інші статті, в яких використовується зазначене поняття. Таким чином, законодавець жодного разу не сформулював поняття «адміністративна відповідальність» [1].

З урахуванням зазначених обставин спробуємо проаналізувати різні погляди вчених-адміністративістів на поняття та зміст адміністративної відповідальності з огляду на поширене використання у законодавстві про адміністративні правопорушення.

Один із провідних українських учених-адміністративістів С. Гончарук ще у 2007 році підкреслював, що заходами адміністративної відповідальності натеper захищається великий масив різноманітних суспільних відносин, що складаються під дією норм адміністративного права, а також інших правових галузей переважно в управлінській сфері, у тому числі у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки, боротьби з різними правопорушеннями на транспорті, в галузі охорони праці та здоров'я населення, охорони природи, заняття підприємницькою діяльністю, у сфері забезпечення встановленого порядку управління, боротьби з корупційними проявами та ін. Нині це найпоширеніший вид юридичної відповідальності в правовій системі України, правоохоронна роль якого у боротьбі з наймасовішими протиправними діяннями, якими є адміністративні проступки, постійно зростає. Щорічно в Україні до адміністративної відповідальності притягується близько 10 млн правопорушників [2, с. 57].

З вищезазначеною позицією ми повністю погоджуємося та підтримуємо думку К. Вельського, який зазначає, що «для того щоб поняття використовувалося у суспільстві ефективно, запам'ятовувалось людьми, ставало часткою їхньої правосвідомості, йому потрібно дати визначення у законодавчому акті» [3, с. 20].

В. Колпаков стверджує, що навіть Українська юридична енциклопедія у статті «Адміністративна відповідальність» в унісон з КУпАП обмежилась із цього приводу лише констатацією того, що адміністративна відповідальність – це вид юридичної відповідальності громадян і службових осіб за вчинення ними адміністративних правопорушень [4, с. 75]. Таким чином, проблема розкриття сутності адміністративної відповідальності набуває ще більшої актуальності, оскільки досліджувалися лише окремі аспекти такої категорії, комплексний характер мала лише незначна частина наукових робіт, а тому такі підходи за своєю сутністю мали загальний характер і, зрештою, виникає необхідність у їх систематизації.

І. Голосніченко вважає, що адміністративна відповідальність – це різновид юридичної відповідальності, що являє собою сукупність адміністративних правовідносин, які виникають у

зв'язку із застосуванням уповноваженими органами (посадовими особами) до осіб, що вчинили адміністративне порушення, передбачених нормами адміністративного права особливих санкцій – адміністративних стягнень [5, с. 430–432].

О. Щукін зазначає, що адміністративна відповідальність являє собою особливий різновид юридичної відповідальності, а також є специфічною формою адекватного реагування держави на протиправні дії з боку окремих громадян та юридичних осіб. Заходи юридичної відповідальності, які застосовують до правопорушника і які він зобов'язаний виконати, призводять останнього до обтяжливих майнових, моральних чи інших обмежень. Таким чином, правопорушник відповідає перед державою та суспільством за неправомірну поведінку [6, с. 74].

Засновник науки українського адміністративного права, зокрема й адміністративно-деліктного права, В. Авер'янов зазначав, що адміністративна відповідальність – це відповідальність за вчинення адміністративного проступку (правопорушення). Адміністративна відповідальність характеризується негативною реакцією держави на протиправні прояви окремих фізичних (а здебільшого і юридичних) осіб шляхом встановлення відповідних правил, заборон і адекватних порушенням санкцій щодо порушників [7].

Таким чином, у науковій літературі пропонуються різні визначення поняття «адміністративна відповідальність», аналіз яких дозволив зробити такі висновки: 1) адміністративна відповідальність розглядається як: діяльність щодо застосування адміністративних стягнень; специфічна форма негативного реагування; різновид правовідносин; 2) за основу вище наведених дефініцій адміністративної відповідальності науковці беруть дві основні ознаки: адміністративний проступок та адміністративне стягнення; 3) традиційно адміністративну відповідальність пов'язують із застосуванням примусових заходів, розглядають її як передбачену санкціями правових норм реакцію на правопорушення і здійснення санкцій.

Наведене дає підстави зробити висновок, що всі наявні дефініції адміністративної відповідальності нині мають дослідницький характер. В. Колпаков шляхом узагальнення визначень адміністративної відповідальності, які найчастіше трапляються в літературі, виокремив три найбільш поширені підходи, суть яких полягає у такому: перший – адміністративна відповідальність є застосуванням до правопорушника заходів примусу, прихильниками такого розуміння адміністративної відповідальності є Ю. Битяк, В. Зуй, Л. Коваль та інші. Прихильники другого підходу (Є. Додін та ін.) розглядають адміністративну відповідальність як встановлення майнових обмежень, обмежень особистих благ та інтересів за вчинення адміністративних правопорушень. Третій підхід полягає в тому, що адміністративна відповідальність являє сукупність адміністративних правовідносин, що виникають внаслідок застосування до суб'єкта проступку адміністративного стягнення (І. Голосніченко та ін.) [5, с. 434–435].

З урахуванням наведених положень нами запропоновано таке визначення адміністративної відповідальності за порушення митних правил – це галузевий вид адміністративної відповідальності, це специфічна форма негативного реагування з боку держави в особі її компетентних органів (митних та судів) на певну категорію протиправних проявів (порушень митних правил), згідно з якою особи, що скоїли ці правопорушення, повинні дати відповідь за свої неправомірні дії і за які Митним кодексом передбачене накладання адміністративних стягнень.

Виходячи із наведеного визначення, спробуємо виокремити особливості адміністративної відповідальності за порушення митних правил:

1. Це один із галузевих видів адміністративної відповідальності. Адміністративна відповідальність може мати відмінний характер не тільки від адміністративної відповідальності, передбаченої КУпАП, але й іншими законодавчими актами, що встановлюють адміністративну відповідальність.

2. Це специфічна форма негативного, а саме правового реагування з боку держави в особі компетентних органів (митних органів та судів) на певну категорію протиправних проявів.

3. Це один з репресивних заходів, що застосовують уповноважені органи внаслідок протиправної поведінки особи, що породжує правовий обов'язок правопорушника дати відповідь перед повноважним державним органом щодо своїх неправомірних дій і понести за це певне покарання.

4. Фактичною підставою для настання адміністративної відповідальності є окремий вид адміністративних проступків – порушення митних правил.

5. Зовнішній прояв адміністративної відповідальності за порушення митних правил полягає у застосуванні адміністративно-примусових заходів (адміністративних стягнень), які прямо передбачені виключно Митним кодексом України, а саме попередження, штраф, конфіскація.

6. Є прерогативою для застосування спеціально уповноваженими органами державної

влади. Право застосування адміністративних стягнень за порушення митних правил надано митним органам та судам.

7. Цей важливий інститут урегульований нормами митного та адміністративного законодавства. Підставою для виокремлення такої ознаки є положення Митного кодексу, де зазначено, що провадження у справах про порушення митних правил здійснюється відповідно до МКУ, а в частині, що не регулюється, відповідно до законодавства України про адміністративні правопорушення [8].

8. Реалізується в установлених законом формах та порядку, які чітко визначені процесуальними нормами адміністративного та митного законодавства.

9. Суб'єктами адміністративної відповідальності виступають фізичні осудні особи, які досягли 16-річного віку, та посадові особи підприємств.

Висновки з цього дослідження. З огляду на вищезазначене поняття адміністративної відповідальності є загальним, більш широким поняттям стосовно поняття «адміністративна відповідальність за порушення митних правил». Тому слід звернути увагу на те, що остання має всі ознаки і особливості загального поняття, однак наділена і специфічними.

Виходячи з вищенаведеного, можна дійти такого висновку, що адміністративна відповідальність за порушення митних правил – це галузевий різновид адміністративної відповідальності, оскільки має особливі нормативні та фактичні підстави для її застосування, суб'єктів відповідальності, перелік юрисдикційних органів, процесуальну процедуру її застосування.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: прийнятий Верховною Радою Української РСР 7 грудня 1984 р. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.
2. Гончарук С.Т. Адміністративна відповідальність: сутність та окремі проблеми трансформації на сучасному етапі. *Юридичний вісник. Серія «Повітряне і космічне право»*. 2007. Том. 3. № 4. С. 57–60.
3. Вельский К.С. Административная ответственность: генезис, основные признаки, структура. *Государство и право*. 1999. № 12. С. 20–25.
4. Колпаков В.К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 256 с.
5. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник: у 2-х томах. Том 1. Загальна частина / ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). Київ : Юридична думка, 2004. 584 с.
6. Щукін О.М. До питання концептуалізації поняття адміністративної відповідальності. *Юридичний вісник*. 2014. № 3(32). С. 73–78.
7. Авер'янов В.Б. Адміністративне право України. URL: <http://textbooks.net.ua/content/view/2688/15/>.
8. Митний кодекс України *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2012. № 44–45. № 46–47. № 48. Ст. 552.